

אלכסון

מחשבות מתחילות כאן

איפה אני?

דניאל דנט

מה קורה אם מפרידים בין מוחי ובין גופי, ומותירים את התקשורת ביניהם? זוהי רק תחילת התסבוכת הקלסית של הפילוסוף דניאל דנט

כעת לאחר שזכיתי בתביעה שלי לפי החוק האמריקני לחופש המידע, אני חופשי לחשוף לראשונה את הפרשה המשונה בחיי שעשויה לעניין לא רק את העוסקים בפילוסופיה של השכל, באינטליגנציה מלאכותית ובחקר המוח, אלא גם את הציבור הכללי.

שנים אחדות פנו אלי אנשי הפנטגון וביקשו ממני להתנדב למשימה סודית ומסוכנת ביותר. משרד ההגנה הוציא מיליארדים כדי לפתח "מתקן מנהור" (Supersonic Tunneling Undersea) או בראשי תיבות STUD. כדור הארץ, במהירות גבוהה, ולהעביר ראש-נפץ גרעיני מיוחד במערה הטיגוס של האזורים, כפי שניסח זאת אחד הבכירים בפנטגון.

הבעיה הייתה שבניסוי מוקדם הם הצליחו להכניס ראש נפץ לעומק של כקילומטר וחצי מתחת לטלסה, אוקלהומה, ורצו שאחלץ להם אותו משם. "למה אני?", שאלתי. ובכן, המשימה כללה שורה של יישומים פורצי דרך בתחום חקר המוח, והם שמעו על העניין שלי במוחות וכמובן גם על הסקרנות הפאוסטית שלי, ועל אומץ הלב הרב שלי וכן הלאה... ובכן, היעלה על הדעת שאסרב להם? הקושי שהביא את אנשי הפנטגון לפתחי היה שהמתקן שביקשו ממני להשיב פלט קרינה רדיואקטיבית עזה מסוג חדש.

הצטרפו לתכנית

עמיתי אלכסון החדשה

לפי מכשירי הניטור, משהו בטבעו של המתקן ובתגובה שלו עם כיסים של חומרים המצויים בעומק כדור הארץ יצר קרינה שהייתה עלולה לגרום לפגיעה חמורה ברקמות מסוימות במוח. לא נמצאה כל דרך להגן על המוח מפני הקרניים הקטלניות הללו, שככל הנראה היו בלתי-מזיקות לרקמות ולאברים אחרים בגוף. וכך החליטו שהאדם שיישלח להשיב את המתקן יותיר מאחור את מוחו. המוח מצדו יישמר במקום בטוח, שבו יוכל לבצע את פונקציות הבקרה הרגילות שלו באמצעות תקשורת רדיו משוכללת. הם שאלו אותי האם אהיה מוכן לעבור הליך ניתוחי שבמהלכו מוחי יוסר לחלוטין, ולאחר מכן יושם במערכת שתשמור עליו בחיים, במרכז לחלליות מאוישות ביוסטון. כל נתיב של קלט ופלט שינותק יושב לפעולה על ידי משדרי רדיו זעירים, שאחד מהם יוצמד בדיוק למוח, והאחר לגדמי העצבים בגולגולת המרוקנת. כך לא יאבד שום מידע, וכל הקישוריות תישמר אף היא. בתחילה נרתעת. האם העניין אכן יעבוד? מנתחי המוח ביוסטון עודדו אותי. הם אמרו: "תחשוב על כך כעל לא יותר ממתחה של העצבים. אילו המוח שלך הוזז כדי סנטימטר בלבד בגולגולת, הדבר לא היה משנה או מגביל את השכל שלך. אנחנו פשוט נגרום לעצבים להיות אלסטיים באורח לא-מוגבל על ידי כך שנחדיר לתוכם משדרי רדיו".

מישורי אוקלהומה. תצלום: ג'ק גרי

ערכו לי סיור במעבדה ביוסטון וראיתי את המכל החדש והנוצץ שלתוכו היה עתיד להיות מוכנס המוח שלי, אם אסכים לכל העניין. פגשתי את צוות התמיכה הגדול שהורכב מנוירולוגים, המטולוגים, ביו-פיזיקאים ומהנדסי חשמל מבריקים. לאחר ימים אחדים של דיונים והדגמות, הסכמתי לתת לעניין הזדמנות. עברתי סדרה של אינספור בדיקות דם, סריקות מוח, ניסויים, ראיונות וכדומה. הם רשמו את האוטוביוגרפיה שלי באורח מפורט ביותר, ערכו רשימות מייגעות שכללו את האמונות שלי, את תקוותי, פחדיי וטעמי. והם אפילו רשמו את הקלטות המוזיקה המועדפות עלי והעבירו אותי פסיכואנליזה מזורזת.

וכך הגיע לבסוף מועד הניתוח. מובן שהורדמתי ושאיני זוכר דבר מהניתוח עצמו. כשהתעוררתי מההרדמה, פקחתי את עיניי, הבטתי סביב ושאלתי את השאלה הבלתי-נמנעת, המסורתית והשחוקה באורח מצער, של אדם שמוצא את עצמו מתעורר לאחר ניתוח: "איפה אני?" האחות חיכה אלי ממעל.

"אתה ביוסטון", אמרה. והרהרתי בכך שלקביעה הזאת היה עדיין סיכוי טוב להיות נכונה באורח כזה או אחר. היא נתנה בידי מראה. ואכן, אנטנות זעירות הזדקרו מחיבורי הטיטניום שנקבעו בגולגולתי.

"אני מניח שהניתוח הצליח", אמרתי. "אני רוצה ללכת לראות את המוח שלי". הם הובילו אותי (הייתי עדיין מעט מסוחרר ולא יציב על רגליי) לאורך מסדרון ארוך, עד למעבדה. הצוות המסייע שהתכנס במקום פרץ בצהלות, ואני הגבתי במה שקיוויתי שהוא ברכה נמרצת. היות שעדיין הרגשתי מעט מסוחרר, סייעו לי לגשת למכל המיוחד. הצצתי מבעד לזוגית. והנה, צף לו במה שנראה כגזוז כתמתם, ראיתי מוח אנושי, אין ספק, אם כי הוא היה מכוסה כמעט כולו במעגלים מודפסים, צינוריות פלסטיק, אלקטרודות ואביזרים נוספים. "הוא שלי?", שאלתי. "תלחץ על משדר הפלט, שם בצד המכל, ותראה בעצמך", השיב מנהל הפרויקט. העברתי את המתג למצב OFF ומיד קרסתי, ממושטש ומסוחרר, לזרועותיהם של הטכנאים. אחד מהם השיב באדיבותו את המתג למצב ON. בעודי חוזר לשווי-משקל ולבהירות, חשבתי לעצמי: "ובכן, הנה אני יושב כאן על כיסא מתקפל, בוהה במוחי מבעד לשכבת זכוכית... אבל רגע", אמרתי לעצמי, "האם לא הייתי אמור לחשוב: 'הנה אני, צף בנוזל מבעבע, בעוד עיני שלי בוהות ב'?' ניסיתי לחשוב את המחשבה האחרונה הזאת. ניסיתי להקרין אותה לתוך המכל, הצעתי אותה בתקווה למוחי, אבל לא הצלחתי לבצע את התרגיל במידה של שכנוע. ניסיתי פעם נוספת. 'הנה אני, דניאל דנט, צף בנוזל מבעבע, ועיני שלי בוהות ב'". לא, זה פשוט לא עבד. עסק מעורר תמיהה ומבלבל ביותר. היות שאני פילוסוף בעל אמונה פיזיקליסטית מוצקה, האמתי ללא ספק שהתיוג של המחשבות שלי מתרחש איפשהו במוח שלי: ועם זאת, כשחשבתי "הנה אני", המקום שבו המחשבה עלתה בי היה כאן, מחוץ למכל, במקום שבו אני, דנט, ניצבתי ובהיתי במוחי.

ניסיתי ושוב ניסיתי לחשוב את עצמי לתוך המכל, אך ללא הועיל. ניסיתי להכין את עצמי ולגשת למשימה על ידי ביצוע תרגילי חשיבה. חשבתי לעצמי: "השמש זורחת שם", ועשיתי זאת חמש פעמים ברצף מהיר, כשבכול פעם דימיתי לעצמי מקום שונה. לפי הסדר היו אלו: הפינה מוצפת השמש של המעבדה, חלקת הדשא הנראית לעין של בית החולים, יוסטון, מאדים וצדק. וגיליתי שאין לי כל קושי לגרום לכל שכל ה"שם" הללו יקפצו על פני מפת השמיים עם מקומות הייחוס שלהם. יכולתי לשנע "שם" בן-רגע על פני המרחקים העצומים ביותר בחלל, ואז לכוון את ה"שם" הבא בזינקנות מוחלטת לרביע השמאלי העליון של נמש בזרועי. מדוע התקשיתי כל כך עם "כאן"? "כאן ביוסטון" פעל היטב, וכך גם "כאן במעבדה", ואפילו "כאן באזור הזה במעבדה", אבל "כאן במכל" תמיד נראה כפליטת-מוח בלתי מכוונת. ניסיתי לעצום את עיניי בעודי חושב זאת. נראה שהדבר עוזר, אבל עדיין לא הצלחתי לבצע את התרגיל, אלא אולי לרגע חולף. לא יכולתי להיות בטוח. הגילוי שאיני יכול להיות בטוח היה גם הוא טורד מנוחה. כיצד אני יודע להיכן אני מתכוון ב"כאן" כשאני חושב "כאן"? האם יכולתי לחשוב שאני מתכוון למקום מסוים בעוד שאני מתכוון למעשה למקום אחר? לא ראיתי כיצד אפשר לקבל זאת בלי לפרום את מעט הקשרים האינטימיים בין אדם ובין חייו המנטליים, ששרדו את פעולותיהם הרבות של מדעני המוח והפילוסופים, הפיזיקליסטים והביהיוריסטים. אולי לא הייתה לי תקנה באשר למקום שהתכוונתי אליו כשאמרתי "כאן". אך במצבי הנוכחי נראה שנגזר עלי מעצם ההרגל המנטלי לחשוב באורח שיטתי מחשבות אינדקסליות שקריות, או שהמקום שבו אדם נמצא (ומתוך כך המקום שבו המחשבות שלו מתווגות לצורך ניתוח סמנטי) אינו בהכרח המקום שבו שוכן המוח, מקום מושבה הפיזי של הנפש. מוטרד מרוב בלבול, ניסיתי להביא את עצמי לכדי התמצאות על ידי היסמכות על תכסיס חביב של פילוסופים. התחלתי לכנות דברים בשמות.

"יוריק", אמרתי בקול רם למוחי, "אתה המוח שלי. את שאר גופי, היושב על הכיסא הזה, אני מכנה בשם 'המלט'." אז הנה כולנו: יוריק הוא מוחי, המלט הוא גופי, ואני דנט. ובכן, איפה אני? וכשאני חושב "איפה אני?", היכן מתויגת המחשבה הזאת? האם היא מתויגת במוחי, הצף לו במכל, או ממש כאן בין אוזניי, היכן שנדמה שהוא מתויג? או שמא בשום מקום? קואורדינטות הזמן שלה אינן מציבות בפני כל בעיה. האם לא אמורות להיות לה גם קואורדינטות של מרחב? התחלתי לערוך רשימה של אלטרנטיבות.

1. למקום שאליו המלט הולך, הולך גם דנט. העיקרון הזה נשלל בקלות על ידי פנייה לניסויי המחשבה המוכרים העוסקים בהשתלת מוח, שפילוסופים כה נהנים מהם. אם תום ודיק מחליפים ביניהם מוחות, תום הוא הבחור עם מה שהיה גופו של דיק – פשוט תשאלו אותו; הוא ישען שהוא תום ויספר לכם את הפרטים האינטימיים ביותר מהאוטוביוגרפיה של תום. לכן היה ברור למדי שהגוף הנוכחי שלי ואני יכולים להיפרד זה מזה, אך שאין זה סביר שיהיה אפשר להפריד אותי ממוחי. כלל האצבע שעלה באורח כה ברור מניסויי המחשבה הללו היה שבניתוח של השתלת מוח, עדיף להיות התורם ולא המקבל. למעשה, מוטב לכנות ניתוח כזה בשם השתלת גוף. אז אולי האמת היא ש...

2. למקום שאליו הולך יוריק, הולך גם דנט. אלא שזה לא נראה לי מושך כלל ועיקר. כיצד יתכן שאני במכל, בלי אפשרות ללכת לשום מקום, כשאני בעליל נמצא מחוץ למכל, מתבונן פנימה ומתחיל לתכנן תכניות מלאות אשמה לשוב לחדרי כדי ליהנות מארוחת צהריים גדולה? העניין הזה דרש בירור, כך הבנתי, אבל עדיין נדמה שמהו חשוב מבצבץ כאן. תוך שאני מנסה להשיג סימוכין לאינטואיציה שלי, העליתי טיעון כמו-משפטי שאולי היה מוצא חן בעיניו של לוק.

נניח, כך טענתי בפני עצמי, שאטוס כעת לקליפורניה, אשדוד בנק ואיעצר. באיזו מדינה אועמד לדין: בקליפורניה, שם התרחש השוד, או בטקסס, שם נמצא המוח שמאחורי השוד? האם אהיה פושע קליפורני עם מוח מחוץ למדינה, או פושע טקסני השולט מרחוק במעין שותף לעבירה, שנמצא בקליפורניה? נראה אפשרי שאגבר על המצוקה הפלילית שלי פשוט בזכות חוסר האפשרות להכריע בסוגיית תחום השיפוט. מצד אחר, יתכן שייקבע שמדובר בעבירה בין-מדינתית, ולכן פדרלית. בכל אופן, נניח שאורשע. האם סביר שקליפורניה תסתפק בהשלכת המלט לכלא, ביודעה שיוריק חיי את החיים הטובים והמתוקים, נהנה מכל המנועמים בטקסס? האם טקסס תכלא את יוריק, ותותיר את המלט חופשי לקחת את האנייה הבאה לריו דה ז'ניירו? האפשרות הזאת מצאה חן בעיניי. פרט לעונש מוות או לעונש אכזרי ובלתי רגיל אחר, המדינה תיאלץ לשמר את המערכת הדואגת לכך שיוריק ימשיך לחיות, אם כי יתכן שיעבירו אותו מיוסטון לכלא לוונורת' בטקסס, ופרט לחוסר הנעימות של התוכחה הכרוכה בעניין, לי זה לא היה מפריע כלל, והייתי רואה בעצמי אז אדם חופשי. אם יש למדינה עניין להעביר באורח כפוי אנשים ממוסד אחד למשנהו, הרי שלא יעלה בידה להעביר אותי לכל מוסד שהוא על ידי מיקומו של יוריק באותו מוסד. אם זה נכון, הדבר מעלה אלטרנטיבה שלישית.

3. דנט נמצא בכל מקום שהוא חשוב שהוא נמצא. באופן כללי, פירוש הטענה הוא שבכל רגע נתון לאדם יש נקודת מבט. ומיקום נקודת המבט (שנקבע פנימית על ידי תוכן נקודת המבט) הוא גם המיקום של האדם.

קביעה כזאת אינה נעדרת תמיהות, אבל בעיניי היא נראתה כצעד בכיוון הנכון. הבעיה היחידה הייתה שנראה שהיא מציבה אותנו במצב של "עץ-אני-מנצח / פלי-אתה-מפסיד", מצב לא סביר, שבו אין

אפשרות לטעות ביחס למיקום. האם אני עצמי לא טעיתי לעתים קרובות באשר למיקום שלי? האם לא קרה לי לפחות באותה התדירות שלא הייתי בטוח ביחס למיקום שלי? האם אין אדם יכול ללכת לאיבוד? כמובן, אבל ללכת לאיבוד גאוגרפית אינה הדרך היחידה שבה אדם יכול ללכת לאיבוד. אם אתה הולך לאיבוד ביער, אתה יכול לנסות לחזק את עצמך באמצעות הנחמה שלפחות אתה יודע היכן אתה נמצא: אתה בדיוק כאן, בסביבה המוכרת של הגוף שלך עצמך. אולי במקרה כזה אדם לא יחשוב שיש לו סיבה מיוחדת להיות אסיר תודה. ובכל זאת, אפשר לדמיין צרות קשות מזאת, ולא הייתי בטוח שאני לא בצרה כזאת בדיוק כעת.

לנקודת המבט היה בבירור איזשהו קשר למיקום האישי, אבל כשלעצמה היא אינה מושג ברור. ברור שהתוכן של נקודת המבט אינו זהה לתוכן האמונות או המחשבות, וגם לא נקבע על ידן. למשל, מה נאמר על נקודת מבטו של צופה בסינרמה, שצורח ומתפתל במושבו בשעה שקטע הסרט של רכבת הרים גובר על המרחק התודעתי שלו? האם הוא שכח שהוא יושב לו לבטח במושב באולם קולנוע? במקרה הזה נטייתי לומר שהאדם חווה שינוי אשלייתי של נקודת המבט. במקרים אחרים, הנטייה שלי לקרוא לשינויים כאלו "אשלייתיים" הייתה פחות חזקה. העובדים במעבדות ובמפעלים המטפלים בחומרים מסוכנים על ידי הפעלת זרועות מכניות הנשלטות על ידי מנגנוני פידבק, עוברים שינוי בנקודת המבט, חריף וחד יותר מכל מה שסרט בסינרמה יכול לגרום. הם יכולים להרגיש את המשקל, את הגודל ואת החלקלקות של המכלים שהם מניעים באצבעותיהם המתכתיות. הם יודעים בהחלט היכן הם נמצאים ואינם מוטעים על ידי אמונות שווא שנגרמות מכוח החוויה, ועם זאת, זה כאילו שהם בתוך תא הבידוד שהם מביטים לתוכו. במאמץ מנטלי, הם יכולים להצליח לשנות את נקודת המבט שלהם לכאן ולשם, באורח המזכיר את המצב שבו אנו גורמים לקוביית נקר [https://en.wikipedia.org/wiki/Necker_cube]

שקופה או לאיור של אֶשֶׁר]

https://en.wikipedia.org/wiki/Necker_cube

[לשנות את הכיוון שלהם לנגד עינינו. יהיה מופרז להניח שבביצוע תרגיל מנטלי כזה הם מעבירים את עצמם ממקום אחד למשנהו.

"דוגמה על פי אשר", תצלום: מנואל פ. באנייס.

ועם זאת, הדוגמה שלהם נתנה לי תקווה מסוימת. אם הייתי בעצם במכל, בניגוד לאינטואיציות שלי, הרי שאני עשוי להיות מסוגל לאמן את עצמי לאמץ את נקודת המבט הזאת אפילו כעניין של הרגל. אני צריך להרהר בתמונות שלי צף לי בנוחות במכל שלי, בעודי משגר פקודות רצוניות לגוף המוכר ההוא שם בחוץ. הרהרתי בכך שהקלות או הקושי של המשימה הזאת נפרדים לכאורה מן האמת באשר למיקום המוח. אילו התאמנתי לפני הניתוח, יתכן שכעת הייתי מגלה שמדובר בטבע שני. אתם יכולים לנסות בעצמכם תרגיל אשלייתי כזה. דמיינו שכתבתם מכתב שטנה שהתפרסם ב"ניו יורק טיימס", ושכתוצאה מכך הממשלה החליטה להחרים את המוח שלכם לתקופת מבחן של שלוש שנים, תוך שהיא מפקידה אותו ב"מרפאה למוחות מסוכנים" בבת'סדה, מרילנד. לגוף שלכם ניתנת כמובן החירות להרוויח את משכורתו ובכך להמשיך לתפקד: לערום הכנסה שניתן למסות. אלא שברגע הזה, הגוף שלכם יושב באולם ומקשיב לדיווח מסוים של דניאל דנט על אודות החוויה שלו עצמו, חוויה דומה לשלכם. נסו זאת. דמיינו שאתם בבת'סדה, ואז היזכרו בגעגועים בגוף שלכם, הרחק משם, ועם זאת נדמה כה קרוב. רק איפוק בשלט-רחוק (שלכם? של הממשלה?) מאפשר לכם לשלוט בדחף שלכם לגרום לכפות הידיים למחוא בנימוס לפני שאתם מנווטים את הגוף המוכר לשירותים ולכוסית של שרי לעת ערב באולם קבלת הפנים. משימת הדמיון בהחלט קשה, אבל אם תשיגו את מטרתכם, התוצאות עשויות להיות מנחמות.

בכל אופן, הייתי ביוסטון, אפשר לומר שהייתי אבוד במחשבות, אבל לא לזמן רב. הספקולציות נקטעו במהרה על ידי הרופאים מיוסטון, שרצו לבדוק את מערכת העצבים התותבת שלי לפני שישלחו אותי למשימה המסוכנת שלי. כפי שציינתי קודם לכן, בתחילה הייתי מעט מסוחרר, שלא במפתיע, אם כי הרגלתי את עצמי לנסיבותי החדשות (שבסופו של דבר, כמעט אי-אפשר היה להבחין ביניהן ובין הנסיבות הישנות שלי). עם זאת, ההסתגלות שלי לא הייתה מושלמת, ועד היום אני סובל מקשיים קטנים בקואורדינציה. מהירות האור גבוהה, אבל סופית, וככל שהמוח והגוף שלי מתרחקים זה מזה, האינטראקציה העדינה של מערכות הפידבק שלי משתבשת בגלל פערי זמנים. בדיוק כמו שאדם נותר כמעט ללא יכולת דיבור אם הוא שומע את קולו הדובר שלו עצמו באיחור-מה או כהד, כך, למשל, אני כמעט לא מסוגל לעקוב בעיניי אחר חפץ בתנועה בכל פעם שהמוח שלי והגוף שלי רחוקים זה מזה מרחק של יותר מקילומטרים אחדים. ברוב הנסיבות כמעט שלא ניתן להבחין במגבלה שלי, אם כי אינני מסוגל עוד לחבוט בכדור בייסבול מסובב ואיטי באותה נחישות שהייתה לי פעם. אך יש גם יתרונות, כמובן. האלכוהול אמנם טעים כתמיד ומחמם את בית הבליעה שלי בעודו מכלה את הכבד שלי, אבל אני יכול לשתות כל כמות שאני רוצה בלי להשתכר ולו במעט, עניין משונה שיתכן שאחדים מחברי הקרובים הבחינו בו (אם כי מפעם לפעם העמדתי פנים שאני שיכור, כדי לא למשוך תשומת-לב למצבי הבלתי רגיל). מסיבות דומות, אני לוקח כדור אספירין כדי לטפל במתיחה בפרק כף היד, אבל אם הכאב מתמיד, אני מבקש מיוסטון לתת לי קודאין "במבחנה". בתקופות של מחלה, חשבון הטלפון שלי יכול להיות מזעזע.

אבל נשוב להרפתקה שלי. מכל בחינה, הן רופאיי והן אני עצמי היינו בטוחים שאני מוכן לצאת למשימתי התת-קרקעית. וכך השארתי את המוח שלי ביוסטון וטסתי במסוק לטלסה, אוקלהומה. וכך, בכל מקרה, נראו לי הדברים. במהלך הטיסה חשבתי עוד על החרדות שהיו לי קודם והחלטתי שהספקולציות שלאחר הניתוח היו נגועות במידה של חרדה. העניין בשום אופן לא היה מוזר או מטפיזי במידה שהנחתי. איפה הייתי? התשובה ברורה: בשני מקומות: הן בתוך המכל והן מחוץ לו. בדיוק כפי שאדם יכול לעמוד כך שרגלו האחת בקונטיקט והשנייה ברוד איילנד, כך הייתי אני בשני

מקומות בעת ובעונה אחת. הפכתי לאחד מאותם אנשים מפוזרים, ששמענו עליהם רבות. ככל שבחנתי את התשובה הזאת, כך היא נראתה לי יותר מובנת מאליה. אבל באורח מוזר, ככל שנראתה אמיתית יותר, כך השאלה שהיא עשויה להשיב עליה נראתה פחות חשובה. ללא ספק, זהו גורל עצוב לשאלה פילוסופית, אך לא חסר תקדים. מובן שהתשובה הזאת לא סיפקה אותי באורח מלא. עדיין נותרה איזו שאלה שהייתי שמח לקבל תשובה עבורה, והשאלה לא הייתה "היכן נמצאים כל החלקים שלי כולם?" וגם לא "מה היא נקודת המבט הנוכחית שלי?" או לפחות נדמה לי ששאלה כזו קיימת. שכן נראה שאין להכחיש שבמובן מסוים אני - ולא סתם רובי - ירדתי לבטן האדמה מתחת לטלסה, במטרה לחפש ראש נפץ גרעיני.

כשמצאתי את ראש הנפץ, בהחלט שמחתי שהותרתי את מוחי מאחור, שכן מונה הגייגר שנבנה במיוחד למשימה ושהבאתי איתי לעומק האדמה, הורה על רמת קרינה מעבר ליכולת המדידה. התקשרתי ליוסטון באמצעות הרדיו הרגיל שלי ודיווחתי למרכז הבקרה על מיקומי ועל ההתקדמות שלי. בתגובה, הם נתנו לי הוראות לפירוק הכלי, תוך שהם מתבססים על הממצאים שלי בשטח. התחלתי לעבוד, תוך שאני משתמש במכשיר הריתוך שלי והנה לפתע פתאום קרה דבר נורא. נותרתי חרש לחלוטין. בתחילה חשבתי שהאוזניות שלי התקלקלו, אבל כשדפקתי על הקסדה לא שמעתי דבר. נראה שהתקני השמע שלי הפסיקו לפעול. לא יכולתי עוד לשמוע את יוסטון וגם לא את קולי, אבל יכולתי לדבר. וכך התחלתי לספר להם מה קרה. באמצע המשפט, הבנתי שעוד משהו השתבש. מערכת הפקת הקול שלי שותקה. ולאחר מכן הזרוע הימנית שלי נותרה רפויה - עוד התקן קליטה ושידור התקלקל. הייתי בצרה צרורה. אבל העסק רק הלך והחמיר. בתוך כמה דקות, התעוורת. קיללתי את מזלי הביש, ואז קיללתי את המדענים שהוליכו אותי לסכנה החמורה הזאת. וכך הייתי, חירש, אילם ועיוור, בתוך חור רדיואקטיבי בעומק של יותר ממיל מתחת לטלסה. ואז אחרון קשרי הרדיו המוחיים שלי נקטע ופתאום ניצבתי בפני בעיה חדשה ועוד יותר מזעזעת: בעוד שלפני רגע הייתי קבור בחיים באוקלהומה, כעת הייתי ללא גוף, ביוסטון. הזיהוי שלי את המצב החדש שלי לא התרחש מייד. נדרשו לי כמה דקות של חרדה, לפני שעלתה בי ההכרה שהגוף המסכן שלי מוטל במרחק של מאות קילומטרים ממני, לבי פועם, ריאותיי נושמות, אבל פרט לכך, מדובר בגוף מת בדיוק כמו גופו של תורם של לב לצורך השתלה, שגולגולתו מלאה בצידוד אלקטרוני חסר תועלת ומקולקל. השינוי בפרספקטיבה, שקודם לכן סברתי שהוא כמעט בלתי-אפשרי, נראה כעת טבעי בהחלט. למרות שיכולתי להשיב את עצמי אל גופי בכוח המחשבה, אל גופי שמתחת לטלסה, נדרש ממני מאמץ מסוים כדי לשמר את האשליה. שכן ההנחה שאני עדיין באוקלהומה, הייתה, ללא ספק, אשלה: הרי איבדתי כל קשר עם הגוף ההוא.

מוני גייגר. תצלום: סיימון בליסדייל

או-אז עלה בדעתי, באחד מאותם הבזקים של גילוי שאמורים לעורר בנו חשד, שהנה נתקלתי בהדגמה מרשימה של אי-החומריות של הנפש, על בסיס עקרונות והנחות פיזיקליסטיות. האם בשעה שאות הרדיו האחרון מטלסה ליוסטון מת, לא שיניתי את מיקומי מטלסה ליוסטון במהירות האור? והאם לא עשיתי זאת ללא כל עלייה במסה שלי? מה שנע מ-A ל-B במהירות כזאת היה בוודאי אני עצמי, או בכל אופן הנפש או השכל שלי – המרכז חסר המסה של הווייתי ומקום משכנה של תודעתי. נקודת המבט שלי פיגרה מעט, אבל כבר הבחנתי בהשפעה העקיפה של נקודת המבט על המיקום האישי. לא יכולתי לדמיין כיצד פילוסוף פיזיקליסט יוכל להתווכח עם זה, אלא אם יבחר בדרך הבעייתית והנוגדת את האינטואיציה של דחיית כל דיבור על אישיות מובחנת. מושג האישיות הספציפית משוקע באורח כה עמוק בתפיסת העולם של כולם, או כך לפחות נדמה לי, שכל הכחשה תהיה בלתי משכנעת באורח משונה, בלתי כנה כמו השלילה הקרטזיאנית "non sum" ["איני קיים"]

וכך, שמחת הגילוי הפילוסופי עזרה לי לעבור דקות או שעות ספורות קשות ביותר, שבהן עיכלתי את חוסר הישע וחוסר המוצא של מצבי. גלים של פניקה ואפילו סחרחורת שטפו אותי, והם נעשו נוראים עוד יותר בשל היעדר הפנומנולוגיה הרגילה המלווה אותם, זאת הקשורה לגוף. שום אדרנלין לא שטף אותי וגרם לדגדוג בזרועותיי, שום לב לא דפק בעוצמה, שום הפקת רוק מוקדמת לא התרחשה. אמנם ברגע מסוים חשתי תחושה של אימה שהותירה חלל במעיי, והדבר הטעה אותי לרגע לקוות לשווא שאני עובר היפוך של התהליך שהביא אותי לצרה הזאת – כלומר תהליך הדרגתי של חזרה מאבדן הגוף. אבל החד פעמיות של התחושה הצובטת הזאת שכנעו אותי עד מהרה שפשוט מדובר בראשונה בסדרה ארוכה של הזיות רפאים של הגוף, שאני, כמו כל קטוע-אבר, חווה באורח הגיוני וסביר ביותר.

מצב הרוח שלי היה כאוטי. מצד אחד, הייתי נלהב כולי מהתעלות הנפש עקב התגלית הפילוסופית שלי, ואימצתי את מוחי (אחד הדברים המוכרים המעטים שעוד יכולתי לעשות) בניסיון למצוא דרך לספר על התגלית שלי לכתבי-העת; ואילו מצד שני, הייתי מריר, בודד, ואחוז אימה ואי-ודאות. למרבה המזל, המצב הזה לא נמשך זמן רב, כי צוות התמיכה הטכנית שלי הרדים אותי. ישנתי בלי לחלום, והתעוררתי בעודי שומע בבהירות נהדרת את התיבות הפותחות, המוכרות, של הטריו לפסנתר החביב

עלי, של ברהמס. זאת הסיבה שבגללה הם רצו את רשימת ההקלטות החביבות עלי! לא לקח לי זמן רב להבין שאני שומע מוזיקה ללא אוזניים. הפלט ממערכת הסטריאו הוזן באמצעות איזשהם מעגלים מתוחכמים הישר לעצב השמיעה שלי. קיבלתי את ברהמס בהזנה ישירה, חוויה בלתי נשכחת לכל חובב מוזיקה מוקלטת. בסוף התקליט, לא הפתיע אותי לשמוע את קולו המרגיע של מנהל הפרויקט שדיבר אל מיקרופון שהיה כעת האוזן התותבת שלי. הוא אישר את הניתוח שלי באשר למה שהשתבש והבטיח לי שנגקטים צעדים כדי להשיב לי את גופי. הוא לא פירט, ולאחר עוד כמה הקלטות, מצאתי את עצמי גולש לשינה. לאחר מכן נודע לי ששנתי נמשכה כמעט שנה תמימה, וכשהתעוררתי, קצת נבהלתי למראה פנים לא מוכרות. הייתי מזוקן ומעט כבד יותר, דומה ללא ספק לפנים הקודמות שלי, ועם אותו מבט של אינטליגנציה קופצנית ואופי נחוש, אבל ללא ספק: אלה היו פנים חדשות. בדיקות נוספות, בעלות אופי אינטימי, הותירו אותי ללא כל ספק שזהו גופי החדש, ומנהל הפרויקט אישר את מסקנותיי. הוא לא נידב מידע באשר לעברו של גופי החדש, ואני החלטתי (בדיעבד אני חושב שבחוכמה) לא לחטט בעניין. כפי שפילוסופים רבים, שאינם מכירים את ההרפתקה שלי, שיערו בתקופה האחרונה, קבלתו של גוף חדש מותירה את הזהות ללא כל שינוי. ולאחר תקופת הסתגלות לקול חדש, לכוח וחולשה חדשים בשרירים וכן הלאה, האישיות שלך נשמרת בעיקרו של דבר. שינויים דרמטיים יותר באישיות נרשמו ברגיל אצל אנשים שעברו ניתוחים פלסטיים, שלא לדבר על ניתוחים לשינוי מין, ואני חושב שאין מי שטוען שבמקרים הללו הזהות אינה שורדת. בכל אופן, עד מהרה הסתגלתי לגופי החדש, עד כי לא הייתי מסוגל לזמן אף אחד מחידושי אל תודעתי או אפילו את זיכרוני. מה שניבט אלי במראה הפך עד מהרה לעניין מוכר בתכלית. דרך אגב, הדמות במראה עדיין כללה אנטנות, כך שלא הופתעתי לגלות שמוחי טרם הוזז ממקום משכנו הבטוח במעבדה.

החלטתי שליוריק הישן והטוב מגיע ביקור. גופי החדש ואני – ואנו יכולים לכוון את גופי בשם "פורטינברס" – צעדנו אל המעבדה המוכרת לקול סבב נוסף של מחיאות כפיים של הטכנאים, שכמובן בירכו את עצמם, לא אותי. שוב ניצבתי מול המכל והבטתי ביוריק המסכן, ובהחלטה גחמנית שוב העברתי בקלילות את המתג של משדר הפלט למצב OFF. מה רבה הייתה הפתעת כשלא התרחש שום דבר יוצא-דופן. שום התקף של עילפון, שום בחילה, שום שינוי נראה לעין. טכנאי מיהר להשיב את המתג למצב ON, ובכל זאת לא חשתי דבר. תבעתי הסבר, ומנהל הפרויקט מיהר להשיב. נראה שעוד לפני שניתחו אותי בשלב הראשון, הם בנו העתק ממוחשב של מוחי, תוך שהם משחזרים את כל מערכת עיבוד המידע וגם את מהירות החישוב של מוחי, בתכנית מחשב ענקית. לאחר הניתוח, אבל לפני שהעזו לשלוח אותי למשימה באוקלהומה, הם הפעילו את המערכת הממוחשבת הזאת במקביל ליוריק. האותות שהתקבלו מהמלט נשלחו במקביל למקלטים של יוריק ולמערכת הפלט של המחשב. והפלט מיוריק שוגרו בחזרה לא רק להמלט, גופי; הם נרשמו ונבדקו לעומת הפלט המקביל של תכנת המחשב, שנקראה "יוברט", וזאת מסיבות שנעלמו ממני. במשך ימים ואפילו שבועות, הפלטים היו זהים בכל ובו-זמניים, מה שכמובן לא הוכיח שהם הצליחו להעתיק את המבנה הפונקציונלי של המוח, אבל התימוכין האמפיריים היו מעודדים ביותר.

הקלט של יוברט, כלומר הפעילות שלו, נשמר במקביל לזה של יוריק במהלך הימים שבהם הייתי ללא גוף. וכעת, כדי להוכיח זאת, הם הפעילו את המתג הראשי שגרם לכך שיוברט שלט לראשונה באורח מקוון בגופי – לא המלט, כמובן, אלא פורטינברס. (המלט, כך נודע לי, מעולם לא חולץ מקברו התת-קרקעי וכבר אפשר להניח שרובו ככולו שב לעפר. למראשות קברי היה מוטלת עדיין הערימה

האדירה של ההתקן שנזנח, עם המלה STUD צבועה באותיות גדולות באחד מצדדיו – עניין שעשוי לגרום לארכיאולוגים של המאה הבאה לזכות בתובנה משונה באשר לפולחני הקבורה של אבותיהם).

טכנאי המעבדה הראו לי את המתג הראשי, בעל שני מצבים, האחד סומן B, כלומר Brain (הם לא ידעו שלמוחי קוראים יוריק), והשני סומן H, כלומר Hubert. המתג אכן הורה על H, והם הסבירו לי שאם אני רוצה, הם יכולים להעביר אותו בחזרה למצב B. בגרון חנוק (ובמוח שצף במכל), עשיתי זאת. שום דבר לא קרה. "קליק", זה הכול. כדי לבדוק את טענתם, ובעוד המפסק הראשי מכוון ל-B, הרמתי את המתג של משדר הפלט של יוריק שעל דופן המכל, ואכן, התחלתי לאבד את הכרתי. ברגע שמתג הפלט הועבר שוב למצב פעולה וחזרתי לעצמי, אם אפשר לנסח זאת כך, המשכתי לשחק עם המתג הראשי והעברתי אותו ממצב למצב. גיליתי שפרט ל"קליק" של רגע המעבר, איני יכול להבחין בכל הבדל. יכולתי להעביר את המתג באמצע משפט, והמשפט שהתחלתי לומר תחת שליטתו של יוריק הושלם ללא פער או הפוגה מכל סוג תחת שליטתו של יוברט. היה לי מוח רזרבי, התקן תותב, שיום אחד עשוי לשמש אותי, אם תקרה איזו תקלה ליוריק. או, לחלופין, יכולתי לשמור את יוריק כרזרבה ולהשתמש ביוברט. נראה שאין כל הבדל אם אבחר באחד או באחר, שכן השחיקה והעייפות של גופי לא החלישה בשום אופן אף אחד משני המוחות, לא את המוח שבאמת הניע את גופי לא את זה שפשוט פלט את נתוניו לחלל האוויר.

להתפתחות הזאת היה היבט אחד מטריד בהחלט, והוא האפשרות, שלא אחרה לעלות בדעתי, שמישהו ינתק את ההתקן החלופי – את יוברט או את יוריק, לפי העניין – מפורטינברס, ויחבר אותו לגוף אחר – לאיזשהו חכמולוג בשם רוזנקרנץ או גילדנשטרן. ואז (אם לא קודם לכן) יהיו שני אנשים. זה היה ברור. אחד יהיה אני, והאחר יהיה מעין תאום-על. אם יש שני גופים, אחד תחת שליטתו של יוברט והאחר בשליטתו של יוריק, את איזה מהם יזהה העולם כדנט האמיתי? ובלי קשר למה ששאר העולם יחליט: מי מבין השניים יהיה אני? האם אני אהיה זה שיוריק הוא המוח שלו, מכוח הקדימות הסיבתית והיחסים האינטימיים הקודמים שלו עם הגוף המקורי של דנט, כלומר עם המלט? הטיעון הזה נראה לי מעט לגליסטי, מסתמך מדי על האקראיות של קרבת הדם והחזקה החוקית מכדי שיהיה משכנע ברמה המטפיזית. כי נניח שלפני הגעתו של הגוף השני לבמה, שמרתי על יוריק כרזרבה במשך שנים, ונתתי לפלט של יוברט להפעיל את גופי – כלומר את פורטינברס – במשך כל הזמן הזה. או-אז, הצמד יוברט-פורטינברס מכוח החזקה (אם להיאבק באינטואיציה משפטית אחת באמצעות אינטואיציה משפטית אחרת) ייראה כדנט האמיתי וכיורש החוקי של כל מה ששייך לדנט. שאלה מעניינת, ללא ספק, אבל רחוקה מלהיות דוחקת כמו שאלה אחרת שהציקה לי. האינטואיציה החזקה ביותר שלי הייתה שבמקרה כזה, אני אשרוד כל עוד אחד מצמדי הגוף-מוח יתפקד ללא פגע, אבל היו לי תחושות מעורבות ביחס לשאלה האם כדאי לי לרצות ששניהם ישרדו.

שוחחתי על דאגותיי עם הטכנאים ועם מנהל הפרויקט. האפשרות שיהיו שני דנט מעוררת בי הסתייגות עמוקה, הסברתי להם, בעיקר מסיבות חברתיות. לא רציתי להתחרות בעצמי על רגשותיה של אשתי, וגם לא מצאה חן בעיניי האפשרות ששני דנט-ים יחלקו בשכרי הצנוע כפרופסור. אך מסחררת וסרת-טעם מכך הייתה המחשבה שאדע כל כך הרבה על אודות אדם אחר, בשעה שהוא יודע עלי לא פחות. כיצד נוכל אי-פעם לעמוד זה מול זה? העמיתים שלי במעבדה טענו שאני מתעלם מהחלק הטוב של העניין. האם אין דברים רבים אחרים שאני רוצה לעשות, אבל היות שאני אדם אחד בלבד, איני יכול לעשות? דנט אחד יוכל להישאר בבית ולהיות הפרופסור ואיש המשפחה, בעוד האחר יוכל לצאת לחיים של מסעות והרפתקאות – תוך שהוא מתגעגע למשפחה, כמובן, אבל שמח בידיעה שהדנט האחר

שומר על הבית ועל מה שבו. אוכל להיות נאמן ונואף בעת ובעונה אחת. אוכל אפילו להצמיח לעצמי קרניים – שלא לדבר על אפשרויות עוד יותר אפלות שעמיתיי היו יותר ממוכנים להטיל על דמיוני העמוס ממילא. אך החוויה הקשה שלי באוקלהומה (או שמא היה זה ביוסטון?) גרמה לי להיות פחות הרפתקן, ונרתעתי מן האפשרות שהוצעה לי (ובכל מקרה, לא הייתי בטוח לחלוטין שהיא אכן הוצעה לי מלכתחילה).

הייתה אפשרות עוד יותר בלתי-נעימה: שהרזרבי, יוברט או יוריק, לפי העניין, ינותקו מכל קלט מפורטינברס ויושאר מנותקים. אז, כמו במקרה הקודם, יהיו שני דנט, או לפחות שני טוענים לשמי ולרכושי, אחד מגולם בגוף פורטינברס, והאחר, למרבה העצב והאומללות – נטול גוף. אנוכיות ואלטרואיזם גם יחד דחקו בי לנקוט צעדים כדי למנוע מקרה כזה. וכך ביקשתי שייעשו פעולות כדי להבטיח שאיש לא יוכל לחבל בחיבורי המשדרים והמקלטים או במתג הראשי בלי ידיעתי והסכמתי (ידיעתנו והסכמתנו? לא, ידיעתי והסכמתי). היות שלא היה לי שום רצון לבלות את שארית חיי בהשגחה על הציוד ביוסטון, הוחלט, בהסכמה, שכל החיבורים האלקטרוניים במעבדה יינעלו וימוגנו. הן אלה השולטים על מערכת התמיכה ביוריק והן אלה השולטים על אספקת החשמל ליוברט, יישמרו בהתקנים חסינים מכל כשל, ואני אקח איתי את המתג הראשי היחיד, שתותאם לו שליטה מרחוק באמצעות גלי רדיו, כך שהמתג יהיה איתי בכל מקום. אני נושא אותו קשור בחגורה על מתניי, ורגע – הנה הוא כאן. מדי חודשים אחדים אני בודק את המצב על ידי החלפת הערוצים. אני עושה זאת אך ורק בנוכחות חברים, כמובן, כדי שאם הערוץ השני – אלוהים ישמור – ימות או יהיה תפוס איכשהו, יהיה לידי מישהו שהאינטרסים שלי חשובים לו והוא יזיז את המתג בחזרה למצבו הקודם, ובכך יחזיר אותי מהריק. שכן למרות שאני מסוגל להרגיש, לראות, לשמוע ולחוש בכל דרך אחרת כל דבר שקורה לגופי, הרי שלאחר הסטה כזו של המתג, לא תהיה לי אפשרות לשלוט בכך. דרך אגב, שני המצבים על המתג אינם מסומנים, בכוונת מכוון, כך שלעולם אין לי ולו שמץ של מושג האם אני עובר מיוריק ליוברט או להיפך. (אחדים מכם עשויים לחשוב שבמקרה כזה איני באמת יודע מי אני, שלא לדבר על איפה אני. אבל הרהורים כאלו אינם באמת משפיעים עוד על ה"דנטיות" המהותית שלי, על התחושה שלי עצמי ביחס למי אני. אם נכון הוא שמבחינה מסוימת איני יודע מי אני, הרי שהנה מונחת בפניכם עוד אחת מהאמיתות הפילוסופיות שיש להן משמעות שולית משוליים).

בכל מקרה, עד כה, בכל פעם שהעברתי את המתג לא קרה דבר. אז בואו ננסה...

"תודה לאל! חשבתי שלעולם לא תעביר את המתג הזה! אתה לא יכול לתאר לך כמה נוראים היו השבועיים האחרונים – אבל כעת אתה יודע. כעת הגיע תורך להיות בכור המצרף. כמה השתוקקתי לרגע הזה! אתה מבין, בערך לפני שבועיים – סלחו לי, גבירותיי ורבותיי, אבל אני צריך להסביר את זה ל...הממ... לאח שלי, אני מניח שאפשר לומר זאת כך, אבל הוא זה עתה סיפר לכם את העובדות, כך שתבינו – לפני כשבועיים שני המוחות שלנו יצאו קצת מסנכרון. אני לא יודע יותר מכם האם המוח שלי הוא כעת יוברט או יוריק, אבל בכל מקרה, שני המוחות התרחקו זה מזה, וכמובן – ברגע שהתהליך החל, נוצר כדור שלג, שכן הייתי במצב קליטה מעט שונה לקלט ששנינו קיבלנו, הבדל שעד מהרה גדל והועצם. בן-רגע, האשליה לפיה אני שולט בגופי – בגופנו – התפוגגה כליל. לא יכולתי לעשות דבר – לא הייתה לי כל דרך לקרוא לך. לא ידעת אפילו שאני קיים! הדבר דומה למצב שבו לוקחים אותך ממקום למקום בכלוב, או ליתר דיוק, כאילו שדיבוק שולט בך – שמעתי את קולי אומר דברים שלא התכוונתי לומר, הבטתי בתסכול בידיי מבצעות מעשים שלא התכוונתי לעשות. גירדת כשגירד לנו, אבל

לא כמו שאני הייתי מגרד, והותרת אותי ער עם כל ההתהפכויות והתזוזות שלך. הותשתי כליל, הגעתי לסף התמוטטות עצבים, בעודי נישא מפה לשם, ללא הושיע, על ידי סבב הפעילויות ההיסטרי שלך, כשכל מה שהחזיק אותי הוא הידיעה שיום יבוא ותזיז את המתג.

"כעת הגיע תורך, אבל לפחות תהיה לך הנחמה בכך שתדע שאני יודע שאתה שם בפנים. כמו אם בהיריון, אני כעת אוכל – או בכל אופן טועם, מריח, ורואה – עבור שניים, ואנסה להקל עליך. אל תדאג. ברגע שהדיון הזה יגיע לסיומו, אתה ואני נטוס ליוסטון, ונראה איך אפשר לסדר שאחד מאיתנו יקבל גוף אחר. אתה יכול מצדי לקבל גוף נשי – הגוף שלך יכול להיות בכל צבע שתרצה. אבל בוא נחשוב על זה. אומר לך מה: למען ההגינות, אם שנינו רוצים את הגוף הזה, אני מבטיח שאתן למנהל הפרויקט להטיל מטבע כדי לקבוע מי משנינו יזכה בו ומי יזכה אז באפשרות לבחור גוף אחר. זה הוגן, נכון? בכל אופן, אדאג לך, אני מבטיח. האנשים האלו כאן הם עדיי.

"גבירותיי ורבותיי, ההרצאה הזאת ששמענו זה עתה אינה בדיוק ההרצאה שאני הייתי נושא, אבל אני מבטיח לכם שכל מה שהוא אמר הוא אמת לאמיתה. וכעת, אם תסלחו לי, אני חושב שמוטב שאני – שאנחנו – נתיישב."

דניאל דנט [Daniel Dennett] (https://en.wikipedia.org/wiki/Daniel_Dennett) הוא פילוסוף ומדען קוגניטיבי. מערכת "אלכסון" מודה לו על מתן הסכמתו לתרגום המסה לעברית.

תרגם במיוחד לאלכסון: **יורם מלצר** [<http://alaxon.co.il/author/ioram>] .

מאמר זה התפרסם באלכסון ביום חמישי 25 באוגוסט 2016 על ידי דניאל דנט.

alaxon.co.il/?p=81311

דיומי שער
פנורמת כוכבים ב-360 מעלות. תצלום: ג'ורגי סופוניאל